

НАУКОВІ ЗАСАДИ ПРОМИСЛОВОЇ ПОЛІТИКИ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Анотація. У статті здійснено дослідження наукових засад промислової політики у зарубіжних концепціях вчених. Досліджено різноманітне бачення поняття «промислова політика» під час розвитку наукових ідей у підходах вчених США та європейських держав як найбільш економічно розвинених країн світу, де економічна теорія набула одного з найвищих рівнів концептуалізації. У результаті дослідження у статті представлено наукові формулювання терміну «промислова політика» з урахуванням основних економічних тенденцій та питомої ваги державного впливу на розвиток промисловості. У статті використано порівняльний метод та метод аналітичної інтерпретації, які дозволили здійснити пошук відмінностей у факторах, що вплинули на формування наукових засад концепцій вчених. У результаті дослідження у статті визначено два основних вектори наукових ідей зарубіжних дослідників: «вертикальне» і «горизонтальне» розуміння промислової політики. Доведено, що перший вектор уміщує у собі економічну ідеологію патерналізму, побудовану на протекціонізмі, водночас другий вектор демонструє неоліберальний підхід, у основі якого покладено конкурентоспроможність промислового сектору. Перспективами подальших досліджень визнано дослідження ступеню співвідношення впливу державного управління і факторів ринкової кон'юнктури в умовах конкурентного середовища.

Ключові слова: промислова політика, промисловий протекціонізм, промислова конкурентоздатність, промисловий сектор, промислове виробництво.

Научные основы промышленной политики: зарубежный опыт

Аннотация. В статье проведено исследование научных основ промышленной политики в зарубежных концепциях ученых. Исследовано разнообразное видение понятия «промышленная политика» во время развития научных идей в подходах ученых США и европейских государств как наиболее экономически развитых стран мира, где экономическая теория получила один из самых высоких уровней концептуализации. В результате исследования в статье представлены научные формулировки термина «промышленная политика» с учетом основных экономических тенденций и удельного веса государственного влияния на развитие промышленности. В статье использованы сравнительный метод и метод аналитической интерпретации, которые позволили осуществить поиск различий в факторах, повлиявших на формирование научных основ концепций ученых. В результате исследования в

статье определены два основных вектора научных идей зарубежных исследователей: «вертикальное» и «горизонтальное» понимание промышленной политики. Доказано, что первый вектор вмещает в себе экономическую идеологию патернализма, построенную на протекционизме, одновременно второй вектор демонстрирует неолиберальный подход, в основе которого лежит конкурентоспособность промышленного сектора. Перспективами дальнейших исследований признано исследование степени соотношения влияния государственного управления и факторов рыночной конъюнктуры в условиях конкурентной среды.

Ключевые слова: промышленная политика, промышленный протекционизм, промышленная конкурентоспособность, промышленный сектор, промышленное производство.

The scientific basis of industrial policy: foreign experience

Annotation. The article studies the scientific foundations of industrial policy in foreign concepts of scientists. A diverse vision of the concept of "industrial policy" is investigated during the development of scientific ideas in the approaches of scientists from the United States and European countries as the most economically developed countries in the world, where economic theory has received one of the highest levels of conceptualization. As a result of the research, the article presents the scientific formulations of the term "industrial policy" taking into account the main economic trends and the share of state influence on the development of industry. The article uses a comparative method and a method of analytical interpretation, which made it possible to search for differences in the factors that influenced the formation of the scientific foundations of the concepts of scientists. As a result of the research, the article identifies two main vectors of scientific ideas of foreign researchers: "vertical" and "horizontal" understanding of industrial policy. It is proved that the first vector contains the economic ideology of paternalism, built on protectionism, while the second vector demonstrates a neoliberal approach, which is based on the competitiveness of the industrial sector. The study of the degree of correlation between the influence of government and market factors in a competitive environment is recognized as the prospects for further research.

Key words: industrial policy, industrial protectionism, industrial competitiveness, industrial sector, industrial production.

Актуальність і постановка проблеми. Зарубіжний науковий досвід теоретичної концептуалізації базових економічних термінів потрібно оцінювати як важливий фундаментальний доробок, що надає підґрунтя до порівняльних досліджень вітчизняних концепцій. Зарубіжні концепції відображають еволюцію дослідницьких підходів у різноманітних економіко-політичних умовах різних історичних періодів, а, отже – відмінних від українських

економічних реалій і тенденційності економічної теорії у часи ідеологічного розуміння економічних процесів. Актуальність дослідження зарубіжного науково-теоретичного досвіду розуміння поняття «промислова політика» також зумовлена відсутністю єдиного розуміння, що викликає широке поле для наукових дискусій і потребує концептуального осмислення у сучасних умовах державотворення.

Стан наукової розробки проблеми. У сучасних вітчизняних дослідженнях зарубіжного наукового доробку з теоретичного осмислення поняття «промислова політика» слід відзначити роботи таких вчених, як В.П. Вишневський, В.М. Геєць, В.П. Горбулін, А.Ф. Гриньов, В.В. Дементьєв, В.Л. Мазур, О.О. Шубін, М.М. Якубовський тощо. Дослідники звертали увагу на концептуальні відмінності різних економіко-теоретичних шкіл зарубіжних вчених, здійснювали порівняльний аналіз та значення зарубіжної концептуалізації для розвитку вітчизняної теорії. Водночас недостатньо дослідженими залишилися питання критеріального розмежування векторів концептуальних основ поняття «промислова політика» у підходах зарубіжних науковців.

Мета і завдання статті. Метою даної статті є характеристика підходів вчених до дослідження поняття «промислова політика» у зарубіжній економічній теорії. Завданням статті є визначення основних ідеологічних векторів наукового розуміння терміну «промислова політика» у наукових дослідженнях зарубіжних вчених.

Виклад основного матеріалу. У сучасній економічній теорії поняття промислової політики залишається дискусійним серед вчених розвинених економік. Наявні досить суперечливі погляди з цієї проблеми можуть бути систематизовані за п'ятьма основними групами. Одна з них пов'язана з виділенням визначального впливу уряду в області проведення промислової політики на регулювання роботи ринків [1]. Автори іншої групи розглядають промислову політику як інструмент створення умов для економічного зростання і підвищення конкурентоспроможності [2]. Автори наступної групи є прихильниками розгляду промислової політики з позиції її визначального

впливу на розвиток секторів з високою доданою вартістю [3]. Дослідники, що відносяться до четвертої групи, розуміють промислову політику як обґрунтовану ними необхідність поєднання підтримки розвитку нових виробництв з одночасною модернізацією традиційних [4]. Найбільш численну групу представляють фахівці, які розуміють промислову політику як політику, пов'язану з цілеспрямованою зміною структури економіки [5] і впливом на цей процес держави, серед яких чільне місце слід відвести британським і американським вченим.

У західному науково-теоретичному доробку під поняттям «промислова політика» розуміється «галузева» або «секторальна політика», як правило, розуміється як заходи держави щодо підтримки або розвитку конкретних секторів економіки. Приміром, на думку британського вченого А. Гоха, під промисловою політикою слід розуміти широкий комплекс урядових заходів, спрямований на стимулювання зростання та підвищення конкурентоспроможності відповідного сектора або групи секторів економіки [6]. Наукові підходи американської школи щодо визначення поняття «промислова політика» розгорнулися у 1980-і рр. і тривають в даний час. Як зазначає професор Школи державного управління ім. Дж. Ф. Кеннеді при Гарвардському університеті Р. Райх, промислова політика – це фінансована урядом економічна програма, в якій державний і приватний сектори координують свої зусилля при розробці нових технологій і галузей промисловості. «Промислова політика створює співпрацю між урядом, банками, приватними підприємствами, а також співробітниками для зміцнення національної економіки» [7]. На думку вказаного вченого, промислова політика повинна бути там, де немає ринку; це фундаментальні дослідження, стимулювання появи нових технологій і галузей, зниження негативних ефектів в екології, а також переорієнтація працівників зі старих галузей для отримання нової роботи.

Електронний словник торгової термінології трактує промислову політику як традиційну політику уряду для забезпечення сприятливого економічного клімату і розвитку галузей в цілому або конкретних галузей промисловості.

Інструменти промислової політики можуть включати податкові стимули для заохочення інвестицій та експорту, прямі або непрямі субсидії, спеціальні механізми фінансування, захист від іноземної конкуренції, розробку навчальних програм, регіональних програм розвитку, допомогу в області досліджень і розробок, а також заходи для допомоги компаніям малого бізнесу [8].

Водночас Словник з міжнародної економіки Деардорфа визначає промислову політику як державну політику впливу в розширюються галузях через субсидії, податкові пільги та інші засоби для розвитку промисловості [9].

На відміну від цих визначень, Д. Федеріко і Д. Формен-Пек відзначають, що поняття промислової політики є складним і охоплює практично весь вплив на промисловість. Автори вказують, що публікація Європейської комісії, яка вийшла 1992 р., визначила функції промполітики як ефективне і послідовне здійснення всіх стратегій, які претендують на структурну перебудову промисловості з метою підвищення конкурентоспроможності [10, с. 3].

Інші вчені, такі як М. Дубник і Л. Холт підкреслюють, що з появою промислової політики на національному рівні виникає перспектива підвищення ролі держави в американській економічній політиці. На думку авторів, така участь держави є політично необхідною, оскільки це необхідно для успіху на рівні національної політики [11].

У період становлення наукових концепцій щодо розуміння терміну «промислова політика» у кінці ХХ століття сформувався окремий напрям досліджень, у яких обстоювалася ідеологія політики протекціонізму щодо виробництва і промисловості. Протекціоністський напрям концептуалізації промислової політики представлений підходами таких дослідників, як Дж. Брандер, Б. Спенсер, П. Брадан та іншими. Зокрема, у своїх працях Дж. Брандер і Б. Спенсер довели, що промислова політика, спрямована на підтримку окремих галузей за допомогою протекціоністських методів, приводить до найкращих результатів і підвищення національного добробуту в цілому [12, с. 198]. Саме країни, які проводили політику протекціонізму на етапі формування нових галузей, швидше за всіх збільшували частку промислового експорту в

ВВП і ставали провідними в світі, тоді як ті, які практикували вільну торгівлю, не добилися швидкого збільшення експорту і високих темпів зростання. Цей факт підтверджується в роботі Д. Родріка і Ф. Родрігіса, які доводять, що ліберальна торговельна політика необов'язково веде до зростання частки промислового експорту в ВВП [13].

У цьому напрямі концептуалізації П. Брадан розробив динамічну модель *learning by doing* для відкритої економіки, в якій обґрунтував оптимальну тимчасову протяжність захисту молодих галузей. Проведення протекціоністської політики щодо національних галузей є доцільним до моменту їх конкурентоспроможності на внутрішньому і зовнішньому ринках. Митний або інший захист вітчизняних виробників обов'язково повинен доповнюватися заохоченням експорту, без нього протекціонізм веде тільки до імпортозаміщення, тобто до захисту слабких і неконкурентоспроможних галузей [14].

Державна підтримка і політика протекціонізму на етапі становлення сприяла створенню успішних фірм світового класу в країнах, що розвиваються (наприклад, південнокорейська сталеливарна корпорація POSCO, бразильська авіабудівна компанія Embraer, виробники автомобільних запчастин в Індії і Китаї). Дослідники даного напрямку стверджують, що для ефективної реалізації заходів промислової політики потрібна відповідна інституційне середовище, створення базових інституційних умов. Рівень інституціонального розвитку характеризує якість формальних та неформальних громадсько-політичних формацій, взаємодії економічних агентів, уряду і масштабів державного втручання в економіку, які створюють необхідні умови для ефективного розвитку. Д. Аджемоглу, Дж. Робінсон [15; 16, с. 711] в якості факторів успіху промислової політики виділяють сильні політичні інститути.

У цьому контексті потрібно зазначити, що з дещо інших позицій виступає Д. Родрік: «Немає жодних доказів, що ті типи провалів ринку, які закликають до промислової політики, мають місце, переважно, в промисловості (*industry*)». Тому, за відсутністю більш підходящої назви, він позначає терміном "промислова політика «всі дії з економічної реструктуризації на користь більш

динамічних видів діяльності взагалі – «незалежно від того, чи належать вони до промисловості або виробництва безпосередньо», - і наводить приклади такої політики (в тому числі з сільського господарства і сфери послуг). У роботах Д. Родріка вказується, що при проведенні промислової політики важливо скоріше не що саме і чому, а як і в якому інституційному середовищі потрібно щонебудь робити [5, с. 12].

З урахуванням даного підходу вчені цього напрямку, зокрема Дж. Блек, формулюють термін «промислова політика» (industrial policy) – як «державна політика, що впливає на окремі напрямки економічної діяльності в країні» [17], або Л. Отіс, який зазначає, що «промислова політика» – це стратегічна діяльність держави, метою якої є вплив на розвиток промисловості по секторам, а також формування «національного промислового портфоліо» [18, с. 14].

Подібні протекціоністські підходи є частиною інституційної класичної теорії розуміння промислової політики. Загалом, інституційна класична теорія, найбільш відомий представник якої – У. Семюелс [19], є однією з базових при розробці теоретичних основ формування промислової політики в силу наступних обставин. Інституціоналісти-класики підходять до економіки як до органічної системної еволюції в цілому. Особливо важливо з позицій промислової політики враховувати той акцент, який роблять інституціоналісти в аспекті застосування теорії до проблем політики та економічної ролі держави. Вони підкреслюють, що структура влади визначає, чиї інтереси повинні враховуватися, а отже, оптимальні рішення, специфічні для кожної такої структури.

Протекціоністи Х. Пак і К. Саггі зазначають, що промислова політика – це «державна політика, яка спрямована на поліпшення бізнес-середовища або поліпшення структури економічної активності по секторам, технологій і, як очікується, забезпечить за рахунок втручання кращі перспективи для економічного зростання і суспільного блага в порівнянні з відсутністю такого втручання» [20].

Із цього приводу В.П. Вишневський [21, с. 36] слушно констатує, що протекціоністи зазвичай наводять підставу для втручання держави в процеси

таких взаємин, яка полягає в тому, що «... ринки надають недостатні стимули фірмам, щоб співпрацювати» [22, с. 93]. Однак, підтримуємо думку вищевказаного науковця у тому, що в даному випадку пояснення в неокласичних термінах ринків, ринкових провалів і економіки добробуту, що випливає з аналізу взаємодії незалежних егоїстичних індивідів, недостатньо. У дослідженні Х. Сімона інституційна теорія виходить з того, що індивіди «... не формують свої переваги в ізоляції від інших людей, але у відповідь на суспільні події і при широкому поінформуванні» [23, с. 160]. Крім того, в організаціях їх вибір обмежений рутиною. Причому в окремих організаціях це різні проблеми, направлені на різні цілі, які є далеко не завжди комерційними. Очевидно, що пояснення невдач (або успіхів) співпраці таких несхожих організацій виходить за межі сфери застосування неокласичної теорії. Таких невдач причина – це вже не провали ринків, а згадані вище провали правил. А підтримку «довгих правил» партнерських взаємин різнопланових організацій (замість «коротких» і непартнерських) може взяти на себе зацікавлена в економічному зростанні держава – знову-таки з урахуванням можливих помилок уряду, корупції і т.д. Як наголошує Е. Коен, «роль держави складається в тому, щоб виступати в якості гаранта кооперативної поведінки для кожного з партнерів. Наприклад, в Японії Міністерство міжнародної торгівлі і промисловості зводить разом в проектах різні види бізнесу і гарантує, що кожен партнер діє чесно» [22, с. 159]. Саме тому доцільно навести дефініцію С. Прайца, який у промисловій політиці бачить «...в загальному вигляді сукупність державних заходів щодо сприяння або запобігання певних структурних зрушень у промисловості» [24, с. 84].

Дану ідеологічну тенденцію розвили європейські дослідники теоретичної концептуалізації промислової політики, які демонструють неоліберальний підхід у осмисленні даного терміну. Зокрема, проблеми застосування державного регулювання промисловості стали активно аналізуватись і в даний час почалося активне формування нових підходів до даного терміну з точки зору питомої ваги державного втручання. Варто навести роботи Вім Науд (Маастрихтський Інститут економічних досліджень інновацій та технологій) і Ірфана уль-Хака (UNCTAD, Женева)), які наголошують, що «... стандартний

докір, який часто пред'являють до промислової політики і державного регулювання промисловості полягає в тому, що держава не може правильно відібрати «переможців»[25; 26].

Загалом, промислова політика в європейських країнах (Industrial policy), що сформувалася ще в ХІХ ст., трактувалася як політика по підтримці окремих найважливіших на різних етапах розвитку секторів економіки (на відміну від Європи, в США природно звучать формулювання «Індустріальна політика в АПК» або «в індустріальна політика туристичному бізнесі» і ін.). О. Грем визначає промислову політику як заявлені державою офіційні дії стратегічного характеру з метою стимулювання розвитку галузей і зміни структури промисловості [27, с. 203].

Варто зазначити, що у сучасній термінології традиційний тип промислової політики, який впливає на відносне значення окремих галузей і підприємств, отримав назву «вертикальна політика», а новий функціональний – «горизонтальна політика» [28, с. 32]. До останньої належать загальні для великого числа галузей і підприємств в сфері нормативно-правового забезпечення діяльності, захисту прав власності, усунення адміністративних бар'єрів, сприяння інноваціям та ін. [29]. На горизонтальний тип політики робить акцент Європейська комісія – вищий орган виконавчої влади ЄС, яка пропонує заходи щодо забезпечення конкурентоспроможності європейської обробної промисловості на тій підставі, що більшість інновацій мають місце саме в цій галузі [30].

У зв'язку з тим, що обидва типи політики включають широкий спектр дій, які можуть впливати на самі різні сфери господарської діяльності, постає питання про їхнє обмеження з позицій об'єкта політики. Тому Ж. Пелкманс з усього комплексу дій виділяє такі, які не слід відносити до сфери промислової політики, - це політики не для промисловості спеціально (макроекономічне регулювання, перерозподіл доходів, політика в сфері оплати праці та ін.). І такі, які безпосередньо впливають на промисловість, але не призначені тільки для неї (приватизація, регіональний розвиток, контроль за цінами та ін.) [31, с. 46]. Такий поділ не можна визнати конкретним, оскільки дії, призначені не тільки

для промисловості, важко відокремити від сфери власне промислової політики [28, с. 37].

На наш погляд, дані підходи до розуміння поняття «промислова політика» слід визнати неоліберальними з огляду на спрямованість державної політики по відношенню до промислового сектору, який спрямований на стимулювання, а не на адміністрування. Сегментація державного впливу на промисловість зумовлена, на наше переконання, не тільки видами такого впливу. У цьому контексті П. Біанчі [32] слушно акцентує увагу на тому, що промислова політика носить галузевий (секторальний) характер, з чим згодні і багато інших фахівців. Наприклад А. Сінг зазначає, що «...промислова політика – це, в основному, будь-який тип виборчого втручання або політики уряду, націлений на зміну галузевої структури виробництва в напрямку галузей, які, як очікується, пропонують кращі перспективи економічного зростання, ніж при відсутності такого втручання, тобто в умовах ринкової рівноваги» [33, с. 11].

Вчені зазначають, що зміна галузевої структури промислового виробництва виступає елементом структурної трансформації (реструктуризації) економіки в цілому. Х. Пак і К. Саггі наголошують, що промислова політика являє собою «різноманіття державних заходів, призначених для управління і контролю за процесами структурної трансформації економіки». Причому акцент робиться саме на промисловості, оскільки «процес індустріалізації важливий для перетворення економіки в цілому, і можна впливати на цей процес так, щоб керувати всім механізмом структурних змін» [20].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, дослідження поняття «промислова політика» у підходах зарубіжних вчених засвідчило наявність двох основних векторів, зокрема протекціоністського, що вкладається у концептуальне розуміння «вертикальної» промислової політики і неоліберального, який характеризується «горизонтальною» промисловою політикою. Концептуальні основи «вертикальної» промислової політики базуються на обстоюванні патерналістської функції держави щодо розвитку промислового сектору і притаманні більше неокласичним дослідженням американських вчених. На наш погляд, подібні підходи сформувалися у період

після Другої світової війни, коли державна промислова політика США демонструвала свою ефективність в умовах домінування державного замовлення, а у подальшому – реалізації так званого «плану Маршалла» для європейських держав. Натомість «горизонтальна» промислова політика у дослідженнях здебільшого європейських економістів представлена неоліберальним баченням основної функції держави у промисловому секторі – створення конкурентоспроможності за рахунок стимулювання виробництва в умовах вільної конкуренції. Отже, перспективами подальших досліджень теоретичної концептуалізації поняття «промислова політика» є осмислення балансу співвідношення державного впливу і ринкових тенденцій, де критерієм балансу даних наукових ідей для збалансованого розуміння цього терміну тут може бути урахування питомої ваги стратегічної і тактичної реакції держави на ринкову кон'юнктуру, що може бути виправданою в умовах конкурентного середовища.

Список використаних джерел:

1. Federico G., Foreman-Peck J. European Industrial Policy: Introduction / J. Foreman-Peck, G. Federico (eds.) // European industrial policy: The twentieth-century experience. N. Y.: Oxford University Press, 1999. P. 1–17.
2. Beath J. UK Industrial Policy: Old Tunes on New Instruments? // Oxford Review of Economic Policy. 2002. Vol. 18, № 2. P. 221–239.
3. Nowak M., Highfield R. SuperCooperators: Altruism, Evolution, and Why We Need Each Other to Succeed. N. Y.: Free-Press. 2012. 352 p.
4. Warwick K. Beyond Industrial Policy: Emerging Issues and New Trends. OECD Science, Technology and Industry Policy Papers No. 2. OECD Publishing. 2013. 56 p.
5. Rodrik D. Industrial Policy for the Twenty-First Century. Cambridge: Harvard University, 2004. 57 p.

6. Goh A. Towards an innovation-driven economy through industrial policy making: an evolutionary analysis of Singapore. [Электронный ресурс]. Режим доступа: http://innovation.cc/peer-reviewed/2005_10_3_9_goh_innovation_driven_economy.pdf
7. Reich R. The Work of Nations: Preparing Ourselves for 21st Century Capitalism. New York: Knopf, 1991
8. Free Business Terms Dictionary Of Words And Phrases Commonly Used In International Commerce. <http://www.agoa.info/?view=trade&startal=i>
9. Deardorffs Glossary of International Economics. <http://www-personal.umich.edu/%7Ealandear/glossary/i.htm>
10. European Industrial Policy: The Twentieth-Century Experience. James Foreman-Peck - editor, Giovanni Federico-editor. Oxford: Oxford University. P. 2-3.
11. The journal of Federalism. 1985. № 15(1).
12. Brander J. A., Spencer B. J. Tariff protection and imperfect competition // Monopolistic Competition in International Trade /ed. by H. Kierzkowski. Oxford, 1984. P. 194–206.
13. Rodriguez F., Rodrik D. Trade policy and economic growth: a skeptic's guide to the cross-national evidence // CEPR Discuss.Pap. 1999. DP. 2143 May.
14. Bardhan P. On optimum subsidy to a learning industry: an aspect of the theory of infant-industry protection // Int. Econ. Rev.1971. Vol. 12, issue 1. P. 54–70.
15. Acemoglu D., Robinson J. A. Paths to Inclusive Political Institutions [Electronic resource]. URL: <https://economics.mit.edu/files/11338>.
16. Mushtaq K. Markets, States and Democracy: Patron-Client Networks and the Case for Democracy in Developing Countries. Democratization. 2005. № 5 (12). P. 704–724.
17. Блэк Дж. Экономика. Толковый словарь. – М.: "ИНФРА-М", Издательство "Весь Мир", 2000. – [Электронный ресурс] Режим доступа: http://dic.academic.ru/dic.nsf/econ_dict/22083
18. Otis L. Graham Jr. Losing Time: The Industrial Policy Debate. Cambridge: Harvard University Press, 1992. – P. 3-27.

19. Samuels J. Institutional Economics Journal of Economic Issues Vol. 24, No. 3 (Sep., 1990), pp. 923-929.
20. Pack, H. and Saggi, K. Is there a case for industrial policy? A critical survey // World Bank Research Observer. –2006. – №21 (2). – Pp. 267–297.
21. Вишнеvский В. П. и Дементьев В. В. (2012). Теоретические основания промышленной политики для эмерджентной экономики // Terra Economicus, Т. 10, № 1. С. 27 – 45.
22. Cohen E. Theoretical foundations of industrial policy // EIB Papers, 2006, Vol. 11, № 1, P. 85–106. Simon H. Altruism and economics // The American Economic Review, 1993, Vol. 83, № 2, P. 156–161.
23. Simon H. Altruism and economics // The American Economic Review, 1993, Vol. 83, № 2, P. 156–161.
24. Price C.V. Industrial Policies in the European Community / World Economic Issues Series (Vol. 4). –MacMillan for the Trade Policy Research Centre, 1981. – 141 p
25. Naudé, W. Industrial Policy: Old and New Issues // Working Paper No. 2010/106, United Nations University, World Institute for Development Economics Research. September 2010; ul Haque I. Rethinking Industrial Policy // UNCTAD Discussion Paper. 2007. No. 183, United Nations Conference on Trade and Development. – 14 p.
26. Naudé W. New Challenges for Industrial Policy // Working Paper No. 2010/107, United Nations University, World Institute for Development Economics Research. September 2010.
27. Graham O.L., Jr. Losing Time: The industrial Policy Debate. Harvard University Press, 1994. — 384 c.
28. Foreman-Peck J. Industrial policy in Europe in the 20th century // EIB Papers. 2006. Vol. 11. № 1.
29. Väililä T. No policy is an island - on the interaction between industrial and other policies // EIB Papers. 2006. Vol. 11. № 2.

30. Implementing the Community Lisbon Programme: A policy framework to strengthen EU manufacturing — towards a more integrated approach for industrial policy. European Commission, 2005. COM (2005) 474 final

31. Pelkmans J. European industrial policy // International handbook on industrial policy / Ed. by P. Bianchi and S. Labory. P. 46-47.

32. Bianchi P., Labory S. From “old” industrial policy to “new” industrial development policies. In: International handbook on industrial policy. Cheltenham, UK, Northampton, MA, USA, “Edward Elgar Publishing”, 2006, p. 3 – 27.

33. Singh A. Competition and competition policy in emerging markets: International and development dimensions. United Nations, “G-24 Discussion Paper Series”, “Paper” № 18, 2003, 26 p.